

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ และประทับเสวยวิมุตติสุข ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แคว้นมคธเป็นเวลา ๔๙ วัน จากนั้นพระบรมศาสดาทรงดำเนินสู่ป่า อสิปตนิมฤตทายวัน ใกล้เมืองพาราณสีเพื่อทรงแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์อันมี โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ พระบรมศาสดาทรงระลึกว่า ปัญจวัคคีย์เป็นผู้มีอุปนิสัยในอันจะตรัสรู้ธรรม ทั้งมีอุปการะแก่พระองค์มาก ได้อุปัฏฐากพระองค์เมื่อครั้งทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา

พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับพักในสำนักปัญจวัคคีย์ ๑ ราตรี ครั้นรุ่งขึ้น วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก เป็นปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ พระองค์ทรงประกาศ “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” คือ “พระสูตรว่าด้วยการยังธรรมจักรให้เป็นไป” หรือพระสูตรว่าด้วยการหมุนวงล้อธรรม

ปฐมเทศนา “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” ว่าด้วยมัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลาง ซึ่งวันที่สุด ๒ อย่าง และว่าด้วยอริยสัจ ๔ อันมี ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ อันทำให้พระองค์สามารถปฏิญาณว่า ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ (ญาณคือความตรัสรู้เองโดยชอบ อันยอดเยี่ยม)

ครั้นพระภิกษุปัญจวัคคีย์ตั้งอยู่ในที่พระสาวกและมีอินทรีย์ มีศรัทธา แก่กล้าสมควรสดับธรรมจำเริญวิปัสสนา เพื่อวิมุตติสุขเบื้องสูงแล้ว ครั้นถึงวันแรม ๕ ค่ำแห่งเดือนสาวณะ คือเดือน ๙ พระบรมศาสดาจึงได้แสดงพระธรรมสั่งสอนพระภิกษุปัญจวัคคีย์ด้วย “อนัตตลักขณสูตร” คือ พระสูตรที่แสดงลักษณะแห่งเบญจขันธ์ว่าเป็นอนัตตา (ไม่ใช่ตัวตน) เมื่อพระบรมศาสดาตรัสพระธรรมเทศนาแสดง อนัตตลักขณสูตรอยู่ จิตของพระภิกษุปัญจวัคคีย์ผู้พิจารณาภูมิธรรมตามกระแสเทศนานั้นพ้นแล้วจาก อาสวะ (กิเลสที่หมักหมมไว้ดองอยู่ในสันดานไหลซึมซ่านไป ย่อมจิตเมื่อประสบอารมณ์ต่างๆ) ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด^๑

^๑ ภทรวรรณ วันทนชัยสุข, *ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า*, (ออนไลน์), แหล่งที่มา <http://www.dhammathai.org> (๕ มกราคม ๒๕๕๖).

ความเป็นไปที่ได้กล่าวมาแล้วนี้มุ่งแสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงได้ค้นพบทฤษฎีสำคัญยิ่งในการเรียนรู้ตามแนวพุทธ คือการค้นพบอริยสัจ^๒ อันเป็นหลักแห่งความจริง ๔ ประการ คือ รู้ทุกข์ รู้เหตุของทุกข์ รู้ความดับทุกข์ และรู้ทางดำเนินถึงความดับทุกข์ทั้งสิ้น^๓ และพระพุทธองค์ทรงได้นำนำหลักธรรมคำสอนอริยสัจ ๔ มาสอนมากเป็นพิเศษ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ชีวิตที่เกิดมาในโลกนี้ล้วนมีปัญหาทั้งสิ้น (ทุกข์) ปัญหาที่มนุษย์ต้องเผชิญ มีทั้งปัญหาที่เป็นปัญหาสากล เช่น ปัญหาการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความไม่สมปรารถนา ความพลัดพรากจากบุคคล สัตว์ สิ่งของ

๒. ปัญหาที่มนุษย์เผชิญอยู่ดังกล่าวข้างต้นมีเหตุปัจจัย และทุกปัญหาเกิดขึ้นอย่างมีสาเหตุ ทั้งสิ้น (สมุทัย)

๓. ปัญหาทุกปัญหาย่อมมีสาเหตุ การแก้ปัญหาได้ต้องสืบหาสาเหตุให้พบแล้วแก้ที่สาเหตุนั้น มนุษย์มีศักยภาพหรือความสามารถเพียงพอที่จะแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยตัวมนุษย์เอง (นิโรธ)

๔. การแก้ปัญหานั้นจำเป็นต้องใช้ปัญญา และความเพียร อย่างเกื้อหนุนกัน จึงจะสามารถแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วงไปได้ (มรรค)

มนุษย์ดำเนินชีวิตได้ด้วยการเรียนรู้ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ประกอบด้วยพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา “...เมื่อจะพัฒนาคนก็ต้องพัฒนา ๓ ด้าน คือ พัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา...”^๔ ในหลักการพัฒนาปัญญานี้มีความสอดคล้องดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายไว้ว่า...

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญด้วยปัญญา ธรรม ๔ ประการ คือ (๑) สัมปยุตสังเสวะ (การคบหาสัตบุรุษ) (๒) สัทธัมมัสสวนะ (การฟังสัทธรรม) (๓) โยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยบคาย) (๔) ธัมมานุธัมมปฏิบัติ (การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม) ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญด้วยปัญญา^๕

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๑-๒๒, ๒๖/๒๓, ๒๙/๓๖, ๓๐/๓๘.

^๓ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์, การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมวิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๖-๗.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมจิตวิทยาแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๙), หน้า ๘-๙.

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๘๖; ขจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๔๘/๓๖๗-๓๖๘.

ในระบบการเรียนรู้ตามแนวพุทธนี้ จะต้องอาศัยองค์ประกอบ ๔ ส่วนสำคัญ คือ (๑) ปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆชะ)^๖ (๒) กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา^๗ (๓) ปัจจัยด้านผู้เรียน (๔) ปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ)^๘ ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้จะต้องมีโยนิโสมนสิการเข้าไปใช้ร่วมกับปัจจัยภายนอก ในการทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอกเงยขึ้นในจิตใจของผู้เรียนรู้

ตราบจนถึงปัจจุบันพระพุทธเจ้าสอนให้คนพัฒนาอยู่ ๔ ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา โดยมีจุดมุ่งหมายให้คนเป็นทั่วคนดีและคนเก่ง การจะสอนให้มนุษย์เป็นคนดีและคนเก่งนั้น จะต้องมีการศึกษาที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งในการพัฒนามนุษย์นั้นพระพุทธศาสนามุ่งสร้างมนุษย์ให้เป็นคนดีก่อน แล้วจึงค่อยสร้างความเก่งทีหลัง นั่นคือการสอนให้คนเรามีคุณธรรม ความดีงามก่อนแล้วจึงให้มีความรู้ความเข้าใจหรือสติปัญญาภายหลัง

ดังนั้นหลักในการศึกษาของพระพุทธศาสนา นั้นจะมี ลำดับขั้นตอนการศึกษา โดยเริ่มจาก อธิศีลสิกขา ต่อด้วยอธิจิตตสิกขา และขั้นตอนสุดท้าย คือ อธิปัญญาสิกขา ซึ่งขั้นตอนการศึกษาทั้ง ๓ นี้ รวมเรียกว่า “ไตรสิกขา” ซึ่งมีความหมายดังนี้

๑. อธิศีลสิกขา การฝึกศึกษาในด้านความประพฤติทางกาย วาจา และอาชีพ ให้มีชีวิตสุจริตและเกื้อกูล (Training in Higher Mentality Morality)

๒. อธิจิตตสิกขา การฝึกศึกษาด้านสมาธิ หรือพัฒนาจิตใจให้เจริญได้ที่ (Training in Higher Mentality หรือ Concentration)

๓. อธิปัญญาสิกขา การฝึกศึกษาในปัญญาสูงขึ้นไป ให้รู้คิดเข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง (Training in Higher Wisdom)

จากเนื้อหาที่ได้นำเสนอไปนั้น ผู้วิจัยได้ประเด็นปัญหาที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ว่า การเรียนรู้ของมนุษย์มีความหมาย และฐานการเรียนรู้อย่างไร มีปัจจัยส่วนใดบ้างที่คอยเกื้อหนุนให้มนุษย์ได้เกิดการเรียนรู้ มีกระบวนการเรียนรู้อย่างไร และเมื่อเรียนรู้แล้วมีผลเป็นเช่นไร ประเด็นปัญหาเหล่านี้ได้กระตุ้นให้ผู้วิจัย สนใจศึกษากระบวนการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้ทราบถึงความจริงในการเรียนรู้เหล่านี้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ผลงานที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วจะได้เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจใคร่ศึกษาด้านกระบวนการการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

^๖ ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑, อิง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๒๗/๑๑๕.

^๗ อิง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗-๙๑/๓๑๒-๓๒๐, ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘-๔๙, ๕๒, ๑๘๑, ๑๙๑.

^๘ อิง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๒๗/๑๑๕, ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

สารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓.๒ แนวคิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และเพื่อประโยชน์ต่อการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของศัพท์ในการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๔.๑ การเรียนรู้ หมายถึง การศึกษาเล่าเรียน ข้อปฏิบัติ ๓ ด้าน คือ ศีล สมาธิ ปัญญา รวมเรียกว่า ไตรสิกขา

๑.๔.๒ กระบวนการเรียนในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง การบวนการฝึกฝนพัฒนาตนด้วยอายตนะภายในตัวมนุษย์ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สัมพันธ์กับอายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สิ่งที่ถูกต้องกาย) ธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่เกิดกับใจ) อย่างมีสติ ตามกระบวนการที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กันของไตรสิกขา ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา

๑.๔.๓ วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง การวิเคราะห์กระบวนการการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตด้านพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ผลสำเร็จของกระบวนการการเรียนรู้

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ในบทความ “บรมธรรมของการศึกษากับโลกปัจจุบัน” สรุปความได้ว่า การศึกษาในพระพุทธศาสนานี้ หมายถึง Training เป็นอย่างน้อยคือการกระทำลงไปจริงๆ ไม่ใช่แต่เพียงการศึกษาเล่าเรียน Training แยกออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ต้องละ หมายถึง การข่มขี้เกิเลสหรือข่มขี้สัญชาตญาณอย่างสัตว์ ส่วนที่เป็นความรู้ทางฝ่ายต่ำ แล้วพัฒนาไปในส่วนที่เป็นความดี ความงาม ความถูกต้องที่จะเป็นบรมธรรมต่อไป ข้างหน้าพร้อมกันไปในขณะที่เดียวกัน เมื่อรวมเข้ากันก็คือปราบปรามสิ่งที่ควรปราบปราม พอกพูนสิ่งที่ควรพอกพูนพร้อมกันไปด้วยการกระทำจริงๆ การศึกษาก็ต้องเพื่อมนุษย์ได้สิ่งที่ดีที่มนุษย์ควร

จะได้ ไม่ใช่แค่เพียงความรอดชีวิตอยู่ได้แต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของคนที่ต้องมีปัญหา แท้จริงหรือสูงสุด^๙

๑.๕.๒ พุทธทาส อินทปัญโญ ได้กล่าวถึงเบญจขันธ์และไตรสิกขาไว้ในคู่มือมนุษย์มีใจความสำคัญว่า สิ่งทั้งปวงในโลกต่างก็สรุปรวมอยู่ในคำว่า เบญจขันธ์ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่ละส่วนเป็นมายาไร้ตัวตน แต่ก็มีเยื่อหล่อให้เกิดอุปาทานการยึดถือ จนเป็นที่ตั้งของความอยากได้ อยากมี อยากเป็น อยากไม่ให้มีไม่ให้เป็น ซึ่งล้วนแต่ทำให้เกิดทุกข์ ดังนั้นทุกคนต้องอาศัยหลักที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือศีล สมาธิ และปัญญา ทำหน้าที่ถอนอุปาทานในเบญจขันธ์เสียให้สิ้นเชิงจึงจะไม่ใช่เป็นทาสของเบญจขันธ์ และไม่มีความทุกข์อีกต่อไป^{๑๐}

๑.๕.๓ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงหลักการเรียนรู้ในหนังสือ “ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด ฉบับพ่อแม่/ชุมชน อมรวิวัฒน์” สรุปความได้ว่าตามหลักการเรียนรู้ มนุษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ไม่ว่าเขาจะสมบูรณ์ มีความพร้อมทุกด้าน หรือมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ หรือปัญญา มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้กับทุกคนทุกสิ่ง ทุกเวลา ทุกสถานที่ กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการสัมผัส สัมพันธ์ สร้างสรรค์ความรู้ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต มีลักษณะบูรณาการองค์ประกอบทุกด้าน ทั้งความเจริญเติบโตทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ สุขนิสัยภาพ และสังคม พัฒนาการของแต่ละคนและแต่ละด้านย่อมมีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อด้านอื่นๆ การเรียนรู้เป็นฐานความเจริญของชีวิต กระบวนการเรียนรู้ที่ดีจึงต้องให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่มีความสุข สร้างสรรค์ มีภูมิด้านทานความเสื่อมทั้งปวง^{๑๑}

๑.๕.๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงหลักความจริงที่เป็นกลางๆ ตามธรรมชาติ หรือธรรมที่เป็นกลางๆ และข้อปฏิบัติเป็นกลางๆ (มัชฌิมาปฏิปทา) ไว้ในหนังสือพุทธธรรม พอสรุปได้ดังนี้ คือ ในการดำเนินชีวิตควรยึดหลักความเป็นจริงตามทางสายกลางโดยการศึกษาคือ ชีวิตนั้นคืออะไร ใช้สิ่งใดเป็นตัวรับรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ พระธรรมปิฎกได้เสนอว่า

^๙ พุทธทาสภิกขุ, “บรมธรรมกับการศึกษาของโลกปัจจุบัน”, ใน **วิธีการเรียนรู้ของคนไทย : ประมวลสาระจากการประชุมและรวมข้อเขียนจากนักคิด**, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โครงการวิธีการเรียนรู้ของคนไทย, ๒๕๔๖) : ๓๓-๓๙.

^{๑๐} พุทธทาส อินทปัญโญ, **คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕).

^{๑๑} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด ฉบับพ่อแม่/ชุมชน อมรวิวัฒน์**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมเครือข่ายพ่อแม่ ผู้ปกครอง เด็กและเยาวชน เพื่อการปฏิรูปการศึกษา สกศ., ๒๕๔๓), หน้า ๒๗.

ชีวิตประกอบด้วยรูปนามขั้น ๕ ใช้อายตนะ ๖ เป็นตัวแสวงหาความรู้รับรู้และเสวยโลก ตั้งตนอยู่ในความเป็นจริง เพราะชีวิตของคนและสัตว์เป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ที่มีอาศัยซึ่งกันและกันเป็นแดนเกิด (ปัจจุสมุปบาท)^{๑๒}

๑.๕.๕ ไพรัช สู่แสนสุข ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “หลักการและกระบวนการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์ : การวิเคราะห์พระไตรปิฎก” ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ไว้ในบทที่ ๔ มีใจความสำคัญ คือ การเรียนรู้เริ่มจากการสัมผัสสิ่งต่างๆ ที่ทั้งเป็นภาวะปรมาตมและสมมติบัญญัติ การสัมผัสหรือการเกิด ผัสสะ เป็นการประจวบกันของ ๓ องค์ประกอบสำคัญ คือ อายตนะภายใน (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ) ซึ่งเป็นอวัยวะรับสัมผัส กับอายตนะภายนอก (รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งต้องกาย และธรรมารมณ์) ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกรู้ และวิญญาณรู้ ทั้ง ๖ ทางที่เกิดขึ้นทำหน้าที่รู้ แต่ละช่องทางในขณะที่เกิดผัสสะนั้นๆ^{๑๓}

๑.๕.๖ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ตามนัยแห่งพุทธธรรม ว่าเป็นการพัฒนามนุษย์ให้มีชีวิตอยู่อย่างมีสติ มีวิชา และมีปัญญา โดยมุ่งสู่อิสรภาพที่แท้จริง คือ การพ้นทุกข์ แก้ปัญหาได้ การฝึกหัดอบรมนั้นเน้นที่ตัวบุคคลเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาคนเน้นที่การพัฒนาจิต ให้สามารถลดละสิ่งชั่ว เจริญเพิ่มพูนสิ่งดี และฝึกจิตให้บริสุทธิ์เกษม กระบวนการเรียนรู้มีจุดประสงค์และวิธีการเป็นขั้นตอน มีระดับความลุ่มลึก มุ่งสู่จุดประสงค์ที่เกิดแก่ตนเป็นปฐม และพัฒนายิ่งขึ้นสู่อุดมคติอันไพศาล เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลสัตว์โลกทั้งมวลฐานของการเรียนรู้อยู่ที่ธรรมชาติและลักษณะของชีวิตมนุษย์ การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ส่วนปัจจัยของการเรียนรู้ได้แก่วิธีการแห่งศรัทธา และวิธีการแห่งปัญญา เพื่อฝึกหัดอบรมตนให้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ จนทำให้บุุคคลได้พัฒนาขึ้นเป็นกัลยาณชนและอริยชนตามลำดับ^{๑๔}

๑.๕.๗ ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ในหนังสือ “ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนรู้สำคัญที่สุด” สรุปความได้ว่า ในการเรียนรู้สถานการณ์ของผู้เรียนแต่ละคนไม่เหมือนกัน จึงต้องเอาผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕.

^{๑๓} ไพรัช สู่แสนสุข, “หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์ : การวิเคราะห์พระไตรปิฎก”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๖.

^{๑๔} ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์, **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์**, โครงการกิตติเมธีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗).

กิจกรรม และการทำงาน อันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนครบทุกด้านทั้งร่างกาย จิตหรืออารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมถึงการพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณด้วย^{๑๕}

๑.๕.๘ พระมหาบุญระ ชาทเมโธ (โพธิ์นอก) เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษา อิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต” จากการศึกษาพบว่า กระบวนการ เรียนรู้ของมนุษย์เกิดจาก รับ จำ คิด รู้อารมณ์ทั้งหลายทางสื่อภายใน ๖ ประการเท่านั้น นอกจากนี้ แล้วไม่มีเหตุเกิด ต่างกันอยู่ที่ว่าอารมณ์ที่รับเข้ามานั้น ผู้รับรู้จักแยกแยะผิดถูกชั่วดีได้มาน้อย เพียงใด เพราะปัจจัยที่ทำให้แยกแยะนั้นมีมาก และส่วนมากเป็นปัจจัยหลอกทำให้หลงผิดได้ง่าย มนุษย์โดยส่วนมากจึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อ ผลพวงที่ได้รับรู้จากสื่อ จึงครอบงำมนุษย์ไม่ให้เกิดการพัฒนาได้เต็มที่ ทั้งที่เครื่องมือพัฒนามนุษย์ก็คือ “สื่อ” นั่นเอง^{๑๖}

๑.๕.๙ ช่อ่ม ทศสิน ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของ ปัญหาในพุทธปรัชญา” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การเข้าถึงอุดมการณ์สูงสุดได้แก่ความหลุดพ้น จะต้องอาศัยปัญหาเป็นตัวการสำคัญดังที่เรียกว่า วิปัสสนา ดังนั้นพระอรหันต์ทุกพระองค์จะต้อง ได้ปัญญาวิมุตติ ในการเจริญ สมถกรรมฐานไม่สามารถยังผลได้เข้าถึงซึ่งมรรค ผล นิพพาน แต่ก็ได้ประโยชน์คือทำให้จิตสงบเพื่อเป็นบาทฐานของการเจริญปัญญาหรือวิปัสสนาต่อไป ส่วนการ เจริญปัญญาหรือวิปัสสนาก็เพื่อทำความเข้าใจแจ้งเป็นวิธีการเข้าถึงซึ่งมรรค ผล นิพพาน โดยตรงและ โดยแท้ นั่นคือปัญหาเป็นตัวการตัดสินใจขั้นเด็ดขาดเพื่อความหลุดพ้นตามหลักพุทธปรัชญา^{๑๗}

^{๑๕} ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี, “ปฐมกถา”, ใน ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด, พิมพ์ครั้งที่ ๕, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยคณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓) .

^{๑๖} พระมหาบุญระ ชาทเมโธ (โพธิ์นอก), “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อการพัฒนา คุณภาพชีวิต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๑๗} ช่อ่ม ทศสิน, ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของปัญหาในพุทธ ปรัชญา”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘).

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดโครงร่างและหัวข้อวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ ๑ บทนำ ประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ การวิจัย ปัญหาที่ต้องการทราบ ขอบเขตการวิจัย คำจำกัดความและคำนิยามศัพท์ในการวิจัย ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีดำเนินการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ปัญหาที่ต้องการทราบ

ขั้นที่ ๒ ศึกษาเอกสาร (Documentary Research) จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกอันเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท และ ศึกษาเอกสารจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary source) เช่น คัมภีร์ อรรถกถาฎีกา

ขั้นที่ ๓ วิธีการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ ใช้วิธีหาคำหลักที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ค้นจากพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์และข้อมูลทุติยภูมิ เก็บข้อมูลจากหนังสือ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัย

ขั้นที่ ๔ นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาจัดลำดับให้มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ แล้วทำการศึกษา วิเคราะห์ ตีความ

๑) วิเคราะห์ข้อมูล ใช้ประเด็นปัญหาที่ต้องการทราบเป็นตัวตั้ง แล้วหาคำตอบจากข้อมูลที่เก็บและรวบรวมไว้ เพื่อให้เป็นตามกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยที่ได้ตั้งไว้แล้ว

๒) วิธีนำเสนอ เป็นการนำเสนอเชิงพรรณนา (Descriptive)

แหล่งข้อมูลได้จาก หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

ขั้นที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนาการเรียนรู้อุทิศในพระพุทธศาสนาเถรวาทและนำมาใช้ประโยชน์ในสังคมไทยปัจจุบันถึงในอนาคต

